

Dr. Stanley Coren

GOVORITE PO PASJE?

UMETNOST SPORAZUMEVANJA
MED
ČLOVEKOM IN PSOM

Prevedel
Branko Gradišnik

Strokovno pregledal in spremno besedo napisal
Miroslav Zidar

DEBORA

Ljubljana 2001

Spremna beseda

Kot majhnemu narodu nam je usojeno, da nam primanjkuje strokovne literature oziroma da smo odvisni od maloštevilnih lastnih avtorjev (strokovnjakov) ali pa prevodov tujih. Knjiga, ki jo držite v rokah, pa ni dobrodošla le iz tega vidika – je namreč nekaj posebnega.

Ni strokovna knjiga v klasičnem pomenu besede, je sporočilo o najnovejših dognanjih na področju razumevanja psa, področju, ki doslej še ni bilo podrobno, poglobljeno in dosledno obravnavano. O razmišljanju psa, o njegovi domnevni govorici in nenazadnje o čustvenem odzivanju psa se je začelo glasneje govoriti in pisati šele zadnjih nekaj let, torej šele potem, ko je človek začel priznavati, da ni krona stvarstva, temveč le integralni del narave. Če bi še pred desetletji npr. zapisali, da se pogovarjamo s psom, da nas vse razume in da zna po svoje tudi govoriti, bi si okolica najverjetneje mislila o nas, da smo malo čez les.

K sreči so šle raziskave pasjega vedenja in odzivanja tako daleč, da sta tudi "psiščina" in domneva, da je pes sposoben razmišljati, postali nam blizka stvarnost. Da človek lahko v to govorico verjame in jo seveda tudi razume, mora seveda živeti s psom, ne le prostorsko, temveč v zaresni duševni in čustveni bližini. Pes je družabno in čustveno bitje, zato mu pomeni stalna bližina človeka več od "svežega zraka" v pesjaku. Če je osamljen, postane zavrt in tudi njegova govorica se ne more razvijati v tolikšnem obsegu, kot bi se lahko oziroma kot bi morda pričakovali, potem ko preberemo to knjigo.

Govorite po pasje? ni le strokoven "učbenik", ampak tudi pristržno poljudno pisanje, ki ga prežema avtorjev razumevajoči in ljubeči odnos do psov. Če že naslov knjige veliko obeta, pa njena vsebina še dodatno navdušuje. Avtor je zares briljantno prikazal in razložil pasjo govorico – in opombe, ki sem si jih dovolil ponekod pripisati pod črto, tega dejstva ne zmanjšujejo, saj gre le za nekatere dopolnitve in dodatne osvetlitve, h katerim me je izzvala prav poglobljenost avtorjevih pogledov.

Mirno lahko rečem, da je Corenov vodič k umetnosti sporazumevanja med človekom in psom – pa tudi med psi samimi – zakladnica znanja, ki bi morala biti, če že ne v glavi, pa vsaj pri roki vsakemu lastniku psa, še sploh pa tistemu, ki se hoče lotiti vzgoje ali šolanja

Govorite po pasje?

psov. Zanesljivo bi bilo potem bistveno manj (ali sploh nobenih) takšnih psov, ki so moteči ali celo nevarni za okolico, posledično pa seveda tudi ne neusmiljenih ukrepov oblasti, kakršnim smo npr. priča trenutno v Nemčiji.

Poseben izziv je bil prevod. Prevajalec si je utiral pot na področje, ki v Sloveniji še ni bilo tako podrobno obravnavano, po dosedanji jezikovni naravnosti pa bi bilo tudi že a priori neprevedljivo. Zato je vrednost te knjige tudi v tem, da smo v kinološki literaturi pridobili nove izraze, ki jih doslej nismo imeli (in nekatere stare, ki jih nismo poznali). Bralca lahko navduši tudi spoznanje, da slovenščina ni nujno okoren, nesproščen jezik, temveč si lahko privošči tudi veliko sproščenost in gibkost pri vpeljevanju novih izrazov – ki, kot pravi prevajalec, pravzaprav niso novi, saj samo čakajo, da jih kdo ubesedi v skladu z oblikotvornim duhom slovenščine. Da lahko torej tudi v "kinološki slovenščini" izrazimo marsikaj preprosto in elegantno, brez nerazumljivosti in klobuštranc, h katerim nas tolikokrat sili diktat "mednarodne norme". Strokovno lektoriranje je bilo spričo izrazne bogatije knjige nekoliko bolj zahtevno, vendar zato nič manj zanimivo.

Upam, da bo knjiga med ljubitelji psov naletela na sprejem, kakršnega si zasluži.

Miroslav Zidar

Vsebina

<i>Spremna beseda</i>	vii
Avtorjev uvod	xii
1 Pogovori s kanidi	1
2 Evolucija in živalščina	13
3 Pes prisluhne	21
4 Pa pes res poslušā?	38
5 Jezik ali šunder?	47
6 Pes spregovori	56
7 Govorna šola	75
8 Govorica obraza	86
9 Govorica uhljev	102
10 Govorica oči	113
11 Govorica repa	123
12 Teleščina	143
13 Kako pravzaprav kaže?	162
14 Govorica spolnosti	173
15 Roke, dlani, tace, šape	183
16 Govorica vonja	196
17 Kot pes in mačka	212
18 Pasja narečja	226
19 Se pravi, da je jezik!	235
20 Psiščina in pesjanščina	243
Pripis	262
Dodatek	265
Viri	286
Stvarno kazalo	2863

Avtorjev uvod

Človek premore veliko moč govora, vendar je večidel prazna in sleparska. Živali imajo majhno, a kolikor je je, je uporabna in zanesljiva; majhna, pa zanesljiva reč pa je boljša od velike, a lažnive.

– LEONARDO DA VINCI,
Beležnica, okrog leta 1500

Po neki ljudski legendi je imel kralj Salomon srebrn pečatni prstan, v katerega je bilo vrezano pravo božje ime. Ta prstan mu je podeljeval dar, da je razumel živali in se z njimi pogovarjal. Ko je Salomon umrl, so njegov prst skrili "v veliko hišo mnogih vrat". Ko sem bil še majhen, sem si želel, da bi imel ta prstan, tako da bi se lahko pogovarjal s svojim psom.

Pozneje sem sicer odkril, da gre zgolj za bajko, vendar pa sem se kot odrasel spet začel bolj nagibati k prepričanju, da se je modri kralj Salomon nemara res lahko pogovarjal z živalmi, pa četudi brez čara, o katerem pripoveduje legenda, kajti navsezadnje se lahko tega naučiva tudi vi in jaz. "Čarovnije" v Salomonovem prstanu ne potrebujeva, če le razumeva, kako se živali sporazumevajo – čarovnija se skriva v *znanosti*, ki je hiša mnogih vrat. Znanje, ki je potrebno za to, je podobno znanju, ki ga potrebujete, da lahko govorite katerikoli jezik. Če želite govoriti s psom, se morate najprej naučiti "pesednjaka" – tistega torej, iz česar so v pasjem jeziku sestavljene besede. Naučiti se morate tudi "slovnice" tega jezika, se pravi tega, kako naj takšne besede nizate in sestavljate v stavke, s katerimi je mogoče pošiljati in prejemati smiselna sporočila.

Ta knjiga govori o pasjem sporazumevanju: o tem, kako psi "govorijo" drug z drugim, kako razumejo sporočila, ki jim jih pošiljajo ljudje, in kako si lahko ljudje prevajajo tisto, kar jim skušajo sporočiti psi. Če razumemo, kako se sporazumevajo psi, potem nam bo veliko lažje vedeti, kaj čutijo, kaj mislijo in kaj nameravajo. Več imamo tudi možnosti, da jim dopovemo, kaj bi radi od njih,

in da nadzorujemo njihovo vedenje. To ne pomeni, da se lahko z njimi spuščamo v globokoumna razpravljanja o naravoslovju, etiki ali vsaj o najnovejših hollywoodskih filmih. Po drugi strani pa le ugotavljam, da so moja pomenkovanja s psi pogosto bolj bogata in bolj zamotana od tistih, ki jih imam z dveletnima, triletnima vnučkoma/vnučkama, ob tem pa se pogostoma namenjajo zelo podobnim temam. Kdor "govori po pasje", tudi laže prepreči, da bi prihajalo do že znanih nesporazumov med ljudmi in psi.

Med jezikovnimi lekcijami bomo slišali o nekaterih prav posebnih psih, spoznali pa tudi, kako bistroumni so lahko tudi povsem navadni psi. Videli bomo tudi, kako so med dolgotrajno zgodovino udomačevanja naših prvih živalskih družnikov ljudje vplivali na jezikovno zmožnost psov.

Nekateri izmed mojih znanstvenih kolegov utegnejo ugovarjati uporabi besede "jezik", ko pa govorim pravzaprav o pasji zmožnosti sporazumevanja. Dolgo že velja, da je jezikovna zmožnost omejena zgolj na človeka. Vendar pa bo knjiga jasno pokazala, da obstaja velika mera podobnosti med pasjimi in človeškimi sporazumevalnimi vzorci. Kot psiholog o človeškem učenju mirne duše sklepam iz podatkov, pridobljenih na temelju podganjega ali opičjega vedenja, in enako drži za večino raziskovalcev. Bila bi očitna norost, če bi kdo verjel, da se človeško učenje korenito razlikuje od učenja pri drugih živalih. Zatorej me pogosto preseneča, da nekateri vedenjski psihologi, kadar se ta tema obrne k jeziku in sporazumevanju, na lepem izgubijo vero v medvrstnost te zmožnosti in začnejo zatrjevati, češ da obstaja korenita razlika, ki ločuje človeški jezik od živalskega sporazumevanja. Ali je "pravi" jezik enkratno človeški, je zanimivo vprašanje z dolgotrajno in fascinantno preteklostjo, ki se nam bo odstrinjala spotoma, kakor bomo napredovali v naših poskusih, da bi razumeli in govorili po pasje.

Rad bi se zahvalil ženi Joan, ki je prvi osnutek tega rokopisa pospremila z izčrpnimi pripombami, pa tudi najini hčeri Karen, ki je prav tako prispevala nekaj koristnih predlogov. Zahvalil bi se še mojim psom, Whizu, Odinu in Dancerju, ki so mi bistroumno razjasnili nekatere aspekte pasjega jezika.

Govorite po pasje?

Govôrite po pasje!

1 Pogovori s kanidi

*Če bi ta bistri argument
izrekel gospodar, ni šment,
da ne bi užil slovesa!
A ker ga je potuhtal pes,
je zdrknil skoz ušesa.*

– JEAN DE LA FONTAINE (1612–1695),
"Kmet, pes in lisjak"

Verjetno bo kar držalo, da tako rekoč ni človeka, ki si ne bi bil kdaj zaželel, da bi bil dr. Dolittle ali da bi imel Salomonov prstan ali da bi v škornjih nosil šentjanževsko praprotno seme – tako da bi lahko razumel, kaj se pogovarjajo živali, in bi se pogovarjal z njimi. Živali, s katerimi sem si najbolj želel govoriti jaz, so bili psi. Spominjam se, kako sem neko nedeljo zvečer skupaj s svojim angleškim zajčarjem (uradno *beaglom*) Skippyjem sedel na podu naše dnevne sobe pred velikim družinskim radijskim sprejemnikom. Naslanjal sem se ob rob preveč tapeciranega naslanjača in čakal na redno radijsko oddajo, v kateri je nastopala moja najljubša filmska zvezdnica. Zaslišala se je naslovna glasba – mislim, da je šlo pravzaprav za ljudski napev "Zeleni rokavci" – in nekaj trenutkov zatem sem že zaslišal njen glas. Lajal je v daljavi in se iz sekunde v sekundo bližal ...

Veliko pred sedanjim valom pasjih zvezd, na primer Benjija in Beethovna, je nastopala Lassie /Punca/. Bila je veliko več kot zgolj pes: bila je prijateljica in zvesta družica. Bila je varuhinja pravice, pogumna zaščitnica, neustrašna v boju.

Ta psička, ki je prispevala nemara največ pri oblikovanju splošne predstave o psih in njihovi bistrosti, se je rodila kot lik v kratki zgodbi, ki jo je leta 1938 v *Saturday Evening Postu* objavil Eric Knight. Zgodba je bila tako lepo sprejeta, da jo je Knight leta 1940 razširil v knjigo. Ta je postala uspešnica, leta 1943 pa so po njej posneli *Lassie, vrni se!*, film, ki ogreje srce in izvabi tudi kako sol-

Govorite po pasje?

zico. Film v bogatih barvah se dogaja v Britaniji, kjer denarne zadrege prisilijo Lassiejino družino, da svojo zvesto škotsko ovčarko prodajo premožnemu ljubitelju psov (čigar hčer igra še prav mlada Elizabeth Taylor). Lassie pobegne surovemu psarju vojvode Rudlinškega in posreči se ji, da se prebije s Škotskega na Angleško in domov k svojemu mlademu lastniku (ki ga igra Roddy McDowall). Vloge Lassie ni odigrala kaka ljubka psička, ampak pes z imenom Pal /Fant/. Dejansko so to vlogo tudi pozneje prevzemali sami samci. Te imajo filmarji raje, ker so večji in ne tako plahi kot psičke. Še bolj pomembno pa je, da ovčarka, kadar se je poloti pojavost oz. sla po gonjenju – to pa se zgodi dvakrat letno – izgubi precej dlak. To bi bilo kaj hudo za filmske gledalce, za montažerja pa prava mora, ko bi kožuh iz prizora v prizor menjal gostoto.

Ne glede na spolno vprašanje pa je imela Lassie velikanski vpliv na naše predstave o tem, kako psi razmišljajo in kako se vedejo. Deloma se je to zgodilo spričo silne obilice gradiva o njej, ki smo ji bili izpostavljeni. Doslej so posneli že deset celovečernih filmov, ki so prikazovali njene podvige. V teh filmih se je Lassie posrečilo, da je zasenčila nekatere izmed največjih hollywoodskih zvezd(nikov), med njimi Jamesa Stewarta, Helen Slater, Nigela Brucea, Elso Lanchester, Frederica Forresta, Mickeyja Rooneyja in še mnoge druge. Poleg tega se je vse od leta 1954 pa do leta 1991 snemala (z manjšimi prekinitvami) televizijska serija, za katero so uporabili šest različnih domačih prizorišč in zasedbo v več izmenah. Včasih so se med Lassiejinimi družinskimi člani pojavili znani filmski obrazi, na primer Cloris Leachman in June Lockhart. Mnoge izmed teh epizod se tudi danes vrtijo po televiziji. Obstaja celo risana serija za otroke (*Lassie's Rescue Rangers*), ki jo predvajajo ob sobotah dopoldne.

Mogoče najbolj nenavadna Lassiejina vloga pa je bila tista v radijski nadaljevanki, ki so jo predvajali v letih 1947–1950 – in jaz sem bil eden od navdušenih poslušalcev. Kakršna je današnja medijska mentaliteta, bi stavil, da bi producenti radijske serije, v kateri bi nastopal tudi pes, bržkone dokazovali, češ da je treba dati Lassie človeški glas, tako da bomo slišali njene misli in bomo vedeli, kaj bi rada povedala. Bil bi blag ženski glas nedoločljive starosti, mogoče z rahlim škotskim naglasom, ki naj bi spominjal na njeno poreklo. A v tedanjih radijskih epizodah so bili zvesti Lassiejinemu liku z ekrana. Zato tudi ni govorila, ampak samo lajala. Zanimivo je, da je v teh radijskih oddajah prav res lajal Pal

Pogovori s kanidi

– človeški igralci pa so prepričljivo poskrbeli za cvilež, sopenje, režanje in renčanje.

Deloma je bila ta oddaja tako čarobna prav zato, ker Lassie ni bilo treba govoriti v angleščini, španščini, nemščini, španščini ali katerem drugem človeškem jeziku. Družina in vsi drugi, ki so jo kdaj slišali, so jo razumeli do zadnjega bevska. V vsaki epizodi si lahko bil priča takšnemu vzorcu:

Lassie priteče na polje in divje cvili in bevska.

Njen mladi lastnik vpraša: "Kaj pa je narobe?" in Lassie zalaja.

"Z mamo je nekaj?" si raztolmači on, Lassie pa zalaja in zacvili.

"Oh, ne – poškodovala se je! Pa ji je očka rekel, naj se ne dotika tega stroja. Daj, steci po doktorja Williamsa. Videl sem ga, da je zavil k Johnsonovim – malo naprej po cesti. Jaz tečem domov, da bom videl, ali lahko kaj pomagam."

Fantek steče čez polje proti domu. Lassie zalaja in steče po pomoč. Seveda bo lajanje in cviljenje razumel tudi dobri stari doktor in bo takoj prihitel na pomoč.

V drugih epizodah in ob drugih priložnostih Lassie z laježem poroča o prihodu zlikovcev, o skriti ali ukradeni robi, lastnika pa opozarja tudi na to, ali kdo govori resnico ali pa se laže. Njen jezik je, kaže, univerzalen. V neki epizodi se pojavi fantič iz Francije: k stricu pride živeti, potem ko so njegovi umrli v nesreči. Ubogi otrok sploh ne zna angleško. Na srečo mu tudi ni treba. Lassie govori univerzalni jezik psov – nekakšen *pesvahili*.^{*} Tega je Francozek nemudoma doumel – kako da ne, ko pa ga uporabljajo tudi vsi francoski kužki! Zato mu Lassie lahko dopove (z laježem, cviljenjem, javkanjem in tu pa tam tudi pridušenim grčanjem), da je prišel nekam, kjer bi ljudje radi bili njegovi prijatelji – z izjemo nekega hudobnega dečka, pred katerim da naj se raje pazi. Lassie ga potolaži, vpelje ga v družbo, izgadi nespোরazumčke med njim in staroselskimi otroci, nazadnje pa ga nauči še prvih nekaj besed angleščine, ki se glasijo, kaj pa drugega: "Lassie, ti si pa res pridna!"

^{*} V slovenščini so vsi nastavki, ki bi sicer lepo rabili izpeljavi izraza za pasji jezik, zasedeni bodisi s pejorativno rabo (npr. *pesjanščina*, *psovščina*) bodisi z ustaljenim drugačnim pomenom, čeravno z drugačnim naglasom (*peščina*). Zasedena je celo *pasjica*, ki bi za silo bila, če že ne jezik, vsaj pasja govorica (in abeceda). Nazadnje sem se, tehtaje med *pěščino* in *psiščino*, večji prepoznavnosti na ljubo odločil za slednjo. (Op. prev.)

Govorite po pasje?

Prav zavidal sem njeni družini in sosedom. Ti so vsi razumeli pasji jezik, znali pa so tudi poskrbeti za to, da je pes natanko razumel, kaj mu pravijo. Cukljaj sem Skippyja za njegova dolga usnjata uhlja in se spraševal, zakaj je jezikovno tako nenadarjen.

Saj ne, da ne bi mogel razumeti prav ničesar, kar mi je skušal povedati Skippy. Kadar je mahal z repom, sem vedel, da je zadovoljen. Kadar je rep spodvil, sem vedel, da se klavrno počuti. Kadar je zalajal, sem vedel, da kdo prihaja ali da bi rad jedel ali da bi se rad igral ali da je razburjen ... No, lajal je kar ves čas. Kadar je jaskal (s tistimi kratkimi, jodlastimi jaski, kakršne dajejo od sebe angleški zajčarji oz. *beagli*), sem vedel, da je srečen, ker je nečemu na sledi. Jezikovna nenadarjenost je letela name, ne na Skippyja. Včasih je bil moj pes neverjetno domiseln pri tem, kako naj mi pove, kaj bi rad. Nekega dne je nalašč potiskal skodelico za vodo po kuhinji, dokler ni zadela ob moj čevelj – s tem mi je povedal, da je žejen in da je skleda prazna. Vseeno pa večino časa nisem razumel, kaj mi dopoveduje, in zaradi teh kratkih stikov sem bil zelo žalosten. Zdaj, po mnogih letih raziskav in študija, se mi zdi, da začenjam razumevati jezik svojih pasjih prijateljev. Kot psiholog se zdaj tudi zavedam, kakšen učinek ima razumevanje pasjih sporočil na odnos med psom in človekom.

Pri ljudeh se pogosto zdi, da je jezik prav najpomembnejši element, ki odreja uspešnost družabnih odnosov in splošne prilagoditve. Če si pogledate raziskave o tem, kako se razumejo prizadeti otroci s svojimi družinami, boste videli, da je mogoče spodbujati in ohranjati ljubezen in privrženost, tudi če je otrok hudo prizadet – če vsaj za silo razume in uporablja jezik. Pri družinah z otroki, ki imajo manjše težave, vendar pa sodi mednje tudi okvarjena jezikovna zmožnost, poročajo o resnejših socialnih in prilagoditvenih problemih, kaže pa tudi, da čutijo ob otroku manj ljubezni in več nemoči. Podobno obstaja več študij, ki kažejo, da je najpomembnejši kazalec tega, ali se bo kak priseljenec ali ubežnik uspešno vrasel v novo družbo, hitrost in spretnost, s katerima se uči jezika nove dežele. Bolj ali manj podobno lahko tudi človekovo razumevanje pasjega jezika odloči o tem, kako dobro bo pes sprejet v družino.

Če človeška družina napačno razbira pasja čustva, jo utegne to spraviti v obup, psa pa celo v življenjsko nevarnost. Poglejmo si primer Finnigana, čudovitega irskega setra, ki je izhajal iz psarne neke Melanie. Melanie sem poznal kot skrbno vzrediteljico, ki ji je prav vestnost omogočila, da je vzredila linijo psov, ki niso bili le telesno lepi, marveč tudi prisrčni, igrivi in strpni. Glede na vse to

Pogovori s kanidi

si lahko zamislite, kako vsa iz sebe je bila Melanie, ko je prejela telefonski klic družine, ki je kupila Finnigana. Pritožili so se, da je preveč agresiven. Rekli so, da skače in renči na obiskovalce in druge pse. Ko se je problem pojavil, so poklicali trenerja, a tudi temu se je pes zdel neobvladljiv, tako da se mu ni posrečilo, da bi izkoreninil zgornja znaka agresivnega vedenja. Nazadnje je priporočil, naj psa "evtanazirajo". Družina tega ni hotela, a glede na okoliščine ga tudi niso hoteli obdržati. Melanie se je ponudila, da jim vrne kupnino, in jim je rekla, naj psa pošljejo nazaj k njej.

Potem je poklicala mene. "Še nikoli se mi ni bilo treba ubadati z agresivnim psom," je rekla. "Rada bi, da bi bili zraven, ko ga bom prevzela – za primer, če se zgodi kaj, kar bi presegalo moje moči."

Nisem si mogel misliti, da bi bil kateri njenih psov napadalen, ampak v njenem glasu je bila tolikšna skrb, da sem privolil. Tako sem bil torej ob njej, ko naj bi prevzela Finnigana. S seboj sem vzel običajne pripomočke, ki so kos tako rekoč vsaki vrsti agresivnega psa. Med njimi sta bila dva močna povodca, zatezna ovratnica, naglavni jermen, nagobčnik in celo velik gunj za primer, če bi bilo treba psa, preden mu nadenem ta ali oni kos, prej oviti vanj in tako umiriti. Za nameček sem imel s sabo še par debelih usnjenih rokavic (ki so mi že nekajkrat dobesedno rešile kožo).

Ko je pripeljal kombi s Finniganom, sem se sklonil in si ga ogledal skozi lino njegove plastične nosilke. Nič ni režal ali renčal, samo razburjeno je cvilil. Ker je previdnost vendarle mati modrosti, sva vrata odprla zelo počasi. Ven je skočil zadovoljen pes. Začel se je ozirati, da bi videl, kje pravzaprav je. Potem je v odzivu, ki ga je očitno sprožilo neznano okolje nakladišča, pokazal prav vse zobe v svojem velikem gobcu.

Moj odziv je bil nehoten – zdi se mi, da sem Melanie dodobra prestrašil, ko sem tako planil v smeh! Razumem, da si lahko kdo, ki se ne spozna na psiščino, poblisk dvainštiridesetih zob zlahka tolmači kot znak napadalnosti. Vendar pa lahko pes zobe kaže na različne načine, in Finniganovo režanje je zagotovo izkazovalo podredljivost in pomirljivost. Izraz ni sporočal: "Stran, ali pa ugriznem!" ampak samo: "Vse je v redu. Nič ne grozim. Razumem, da sta tukaj vidva glavna!"

Mladi seter je bil pač poskočen in je zato res skakal na ljudi in druge pse. A to skakanje je bilo le del dobrodošlice. Hotel se je pač posmrčkati z nosovi visokih dvonogih psov, ki jim mi pravimo ljudje, in do teh nosov nikakor ni mogel drugače kot s skokom. Da

Govorite po pasje?

v tem ne bi videli grožnje, je skok pospremil z vdanostnim režečim grčanjem. Bolj ko so ga lastniki in trener popravljali zaradi te "napadalnosti", bolj podrejen je postajal. Bolj ko je bil podrejen, širše je bilo njegovo "nasmihanje" – očitno je sklepal, da so spregledali ta signal, in si je še toliko bolj prizadeval umiriti položaj. In širši ko je bil nasmeh, več zob je kazal.

Finniganovi prvi lastniki kratko malo niso razumeli, kaj jim pes skuša sporočiti; če bi bili poslušali "trenerjev" nasvet, potem bi bili psa prav res pahnili v prezgodnji grob. Zdaj uživa Finnigan srečne dni v novi družini. Melanie mi poroča, da se še kar nasmiha in malce tudi skače, a ker je novim lastnikom pojasnila, kaj to pomeni, ga razumejo in vejo, da ga imajo lahko brez strahu radi.

Žal so taka zmotna tolmačenja pasjih signalov prav pogostna. Pripeljejo lahko do resnih problemov in hude krvi. Tako je prišla k meni s tovrstnim "problemom" neka Eleonor. Šlo je za Weedels, njeno zlato rjavo koker-španjelko – rekla mi je, da "spravlja moža v blaznost. Kratko malo noče se navaditi higijene in zdaj pušča lužice že kar nalašč. Stephen – moj mož – pravi, da jo bova morala dati stran, če se ta problem hitro ne uredi."

Čas, ko se kužek uči domače higijene, je pogosto naporen, a ponavadi ne traja več kot nekaj dni ali kvečjemu tednov, če zna lastnik pravilno odmerjati pasje obroke in vodo in če je pozoren na to, kdaj bi ga bilo treba odpeljati ven, da si sprazni mehur in črevesje. Weedels pa je bila vseeno že sedem mesecev stara – nekoliko prečastitljiva starost, da ne bi bila že čista. Vprašal sem torej, kako sta jo skušala izuriti.

"Stephen si želi v hiši vse lepo čisto in pospravljeno, zato je bilo pomembno, da kužko čimprej privadiva na snažnost. Nasvete sem poiskala v nekem priročniku in sem se jih tudi držala – in kmalu je hodila na potrebo ven. Včasih je pa le spustila kako lužico. Stephen je rekel, da sem premehka z njo in da bo zadevo uredil on. Potem se je zdril nad njo, in ko jo je postavil pred vrata, jo je plosknil po zadnji plati.

Za štiri tedne je moral na poslovno potovanje, tako da ga ni bilo domov. V tem času se je Weedels lepo držala. Mogoče je imela nezgodico ali dve, to pa je bilo tudi vse, in počistila sem pač in jo spustila na dvorišče, ne da bi jo posebej oštevala. Zadnja dva tedna sta minila brez vsake nezgode. Potem, tega je zdaj le nekaj dni, se je vrnil Stephen in vse je šlo spet narobe. Človek ne bi verjel, česa je zmožna! Samo da je Stephen stopil skozi vrata, že se je polulala na tla – dobesedno pred njim! Tako se je razjezil, da sem prav res mislila, da ji bo naredil kaj hudega. Weedels kakor da bi

Pogovori s kanidi

ga hotela nalašč spraviti ob živce. Kadarkoli stopi v sobo, se na vseh štirih takole prihuli skoraj čisto k tlom in se iz same hudobije polula njemu pred nosom! Včeraj je šla s svojimi kapljami čez rob. Stephen je stopil v sobo in Weedels se je ulegla na hrbet – tako kot že delajo psi, kadar želijo, da jih počohamo po trebuščku. A ko se je sklonil k njej, ga je skušala s curkom zadeti v obraz! Zato sem danes tu."

Uboga Weedels se mi je v hipu zasmilila. Psi pri sporazumevanju ne uporabljajo istih znakov kot ljudje. V tem primeru je Weedels dajala jasne signale v edinem jeziku, ki ga zna. Žal pa ni bilo v bližini nobenega prevajalca in njene rotitve, ki sta si jih lastnika narobe tolmačila, so ji nakopale še hujše težave. Pa ne da bi bile te težave v kaki zvezi s higieno. Iz pogovora z Eleanor sem videl, da je Weedels to disciplino že skoraj obvladala. Problem je bil mož – Stephen. V začetku, ko je kdaj lulala po parketu, se je odzval s še posebej ostro vzgojno metodo. Ta je spravila Weedels v hud strah pred njim. V primeru zelo velike socialne tesnobe se skuša pes narediti čimmanjšega, neznatnega in nebogljenega. K takemu vzorcu sodita tudi prihuljena drža in ležanje na hrbtu.

Psička, ki jo je Eleanor dolžila hudobije, se je v resnici polulala od strahu, ravno ko se je, da bi izrazila svojo podrejenost, prevalila na hrbet. "Dominantnega psa" naj bi urin spomnil na to, kako se vedejo negotni psički. Ko so kužki prav majhni, jih je treba čistiti od urina in blata, in mama jih pri tem ponavadi prevali na hrbet. V resnici se je torej Weedels po najboljših močeh trudila povedati: "V strah me spravljaš, ampak lej, nisem ti nevarna. Nič več ne zaležem kot nebogljen mladiček." Ko sem Eleanor prevedel pomen sporočila, se je položaj hitro zbistрил. Njena naloga je bila zdaj, da okrepi psičkino samozavest. Večji problem je utegnil biti v tem, kako naj bi pripravila moža do tega, da bi bil s psičko bolj prijazen in da je ne bi spravljal v strah.

Narobe si je mogoče tolmačiti mnoga običajna pasja sporočila. Tako me je nekoč poklicala neka Josephine, da bi ji pomagal iz težav, ki jih je imela s svojim psom.

"Bluton mi izkazuje zares preveliko pozornost in to mi gre na živce, mojega moža pa že prav razburja. Blutona si je bil omisll spočetka kot čuvaja, zato noče, da se ta zdaj vede kot prava mevža – pa čeprav samo v družinskem krogu," mi je rekla po telefonu.

Izkazalo se je, da je Bluton velik temen rotvajler. Ime je dobil po tistem velikem, hudobnem, grdem liku, večnem nasprotniku mornarja Popaja v risankah. Tako ga je krstil Josephinin mož

Govorite po pasje?

Vincent, in to mi je že nekaj povedalo o njem in o tem, kaj pričakuje od psa. Vincent je bil učinkovit vaditelj in je pogosto posegal po dokaj ostrih prijemih, da je vsilil Blutonu svojo voljo. Pes ga je ubogal, čeravno tu in tam z nakazano obotavljivostjo. Kot mi je rekla Josephine, nje Bluton sploh nič ni ubogal, izkazoval pa ji je silovita in vztrajna znamenja naklonjenosti.

Ko sem prišel k njima, je bil Vincent v službi in v dnevno sobo me je popeljala Josephine. Sedel sem v naslanjač, ona pa precej na robu zofe meni nasproti, medtem ko je Bluton sedel ob njej na tleh. Bluta je bilo kakih 60 kil čvrstih mišic, Josephine pa morda 50 kil, bila je nežne in prav nič atletske postave. Medtem ko sva se pogovarjala, ji je Bluton položil šapo na koleno, ona pa se je nemudoma odzvala in ga pobožala po glavi. Nekaj trenutkov zatem je Bluton skočil na njen konec zofe in Josephine se je rahlo odmaknila na drugo stran, da se je lahko namestil v vsem svojem obsegu. Sedel je tam, občasno pogledoval proti meni, sicer pa je gledal vanjo. Kadar se ji je strmo zazrl v oči, je dvignila roko in ga rahlo pobožala po licu.

Potem se je Bluton na ženskico naslonil. Nekaj trenutkov zatem se je odmaknila in se tako rešila bremena velike pasje teže. Bluton se je spet presedel k njej in se naslonil nanjo. Spet se je odmaknila za kak decimeter in pes se je spet prižl k njej. Medtem ko sva se pogovarjala, se je to nadaljevalo, dokler ni bila Josephine nazadnje zrinjena prav na skrajni konec zofe. Ko se ni imela več kam presesti, je nazadnje v ogorčenju vstala in pokazala na psa.

"Natanko to je tisto, o čemer sem vam govorila. Vedno išče pozornost na ta način, da rine vame. Ves čas mi gleda v oči in se naslanja obme, da bi mi pokazal, kako rad me ima. Še televizije ne morem več gledati, če ni zraven Vincea, ker me pes sicer zrine z zofe. Ne bi ga rada čustveno prizadela, ampak navsezadnje je velik pes. Takšna neprenehna naklonjenost tako velike živali mi gre na živce, mož pa tudi ne ve, kaj naj si misli. Bi se ga dalo kako naučiti, da bi bil manj odvisen in bi postal bolj samozavesten in samostojen?"

Spet se je dogajalo, da je sporočilo, ki ga je pošiljal pes, človeški prejemnik narobe razumel. Bluton Josephine ni sporočal: "Rad te imam. Potrebujem te. Povsem sem odvisen od tvoje naklonjenosti," kakor sta si te signale tolmačila ona in njen mož. V resnici je sporočal: "Jaz sem višjega stanu od tebe. Kadar vodje krdela /Vincenta/ ni doma, sem glavni jaz – zato se mi umakni in delaj, kakor jaz hočem."

Pogovori s kanidi

Znaki gospodovalnosti so bili lepo berljivi. Pes, ki položi človeku taco na koleno, s tem pogosto izraža svojo dominanco nad njim – tako kot volk položi taco ali glavo na rame drugega volka in mu s tem pokaže, da je po položaju višji. Pogled, usmerjen naravnost v oči, je klasičen znak dominacije, obenem pa tudi izkazuje grožnjo, ki naj bi naredila druge člane in članice krdela pohlevnejše. Josephine je kazala, da sprejema njegovo dominanco, ko ga je božala po licu, tako kot bi podrejen volk obliznil dominantnega. In nazadnje naslanjanje: z njim je pes ženskico silil k umiku in popuščanju. Vodja krdela si lahko prisvoji katerikoli del ozemlja in lahko sedi ali spi, kjer se mu zahoče. Nižji člani krdela se bodo pred njim odmikali in tako kazali, da priznavajo njegovo premoč. Z drugimi besedami, vse, kar je izražal Bluto, je govorilo: "Jaz sem glavni!" in vse, kar je izražala Josephine, je govorilo: "Ponižno sprejemam tvojo oblast!"

Ko je postalo jasno, kaj si sporočata, ni bilo več težko najti rešitev za ta problem. Josephine je morala nazadnje Blutona odpeljati na osnovni tečaj iz poslušnosti in tam se je naučil ubogati njena povelja. Ker psa telesno ni mogla obvladati, je njegovo odzivnost zbudila s priboljški. Postala je tudi edina odgovorna za njegovo prehrano doma in je od njega zahtevala, da se je, preden mu je dala jesti, odzval na preproste ukaze, kakršna sta "sedi" in "prostor". V divjini je vodja krdela tisti, ki se prvi naje in ki vodi lov in delitev plena. Josephine je s tem, ko je imela nadzor nad Blutonovo prehrano (in priboljški) in ko je zahtevala, naj se odziva na njena povelja, če bi rad dobil jesti, uporabljala obliko pasjega jezika, s katerim mu je sporočala: "Dvonogi pes te prekaša, pa čeprav ni tako velik ali močan kot ti."

Enako kot se ljudje lahko naučijo tolmačiti psiščino, ne more biti dvoma, da se lahko s psi tudi pogovarjajo, če se odločijo govoriti po pasje. Zanimiv primer mi je opisal dr. Michael Fox, ki se je uveljavil kot eden od najprodornejših raziskovalcev vedenja zoološke družine psov. V tistem času je bil Fox član katedre za psihologijo Washingtonove univerze v St. Louisu. Delal je sijajne raziskave, v katerih je primerjal vedenjske vzorce različnih vrst divjih kanidov – k njim sodijo tudi volkovi, lisice in kojoti – z vedenjskimi vzorci domačih psov. Prav to delo je sčasoma prepričalo znanstvenike, da obstaja vesplošno vedenjsko jedro, ki si ga delijo vsi člani pasje družine. Do tiste mere, ki jo to jedro obsega, se lahko o svojih miljenčkih poučimo, če preučujemo vedenje volkov. Obratno pa se lahko seznanjamo z volkovi na ta način, da

2 Evolucija in živalščina

Preden se lahko začnemo pogovarjati o prevajanju pasjega jezika, moramo najprej odgovoriti na ključno vprašanje: ali živali z izjemo človeka sploh imajo svoj jezik? Večina znanstvenikov se strinja glede tega, da se lahko živali med seboj *sporazumevajo*, a problem glede tega, kaj lahko opredelimo kot "jezik", ostaja. Mnogi raziskovalci, še posebno lingvisti, priznavajo, da lahko živali uporabljajo glasove kot del svojega sporazumevalnega sistema, vendar pa vam bodo potem zatrdili, da živali ne premorejo nobenega osnovnega jezikovnega elementa, ki bi mu bilo mogoče reči "beseda". Njihova analiza kaže, da živali ne premorejo zmožnosti "poimenovanja" predmetov v svoji okolici, na primer "žoge" ali "drevesa", in tudi ne izrazov za abstraktne pojme, na primer za "ljubezen" in "resnico".

Noam Chomsky, znani jezikoslovec z Massachusettskega inštituta za tehnologijo, ponuja teorijo, po kateri se jezikov lahko učijo samo ljudje, ker edini premorejo potrebne možganske strukture. Hitrost, s katero ljudje usvajajo besede, je neverjetna. Med drugim in sedemnajstim letom bo povprečen človeški otrok svoj besednjak kopičil tako naglo, da se bo v povprečju naučil nove besede na vsakih devetdeset minut svojega budnega življenja. Obenem bo usvojil tudi zapleteno slovnico in sintakso. Najbolj osupljivo pa je, da se bo vsega tega naučil, ne da bi potreboval kako formalno šolanje in pouk. Kot piše Chomsky, je mogoče ta osupljivi dosežek pojasniti samo z domnevo, da imajo vsi človeški možgani vgrajen organ za procesiranje jezika. Ta posebni organ ne vsebuje nobenega jezika, ampak matrico za učenje vseh jezikov. Vsebuje tudi temeljno strukturo tistega, čemur Chomsky pravi "univerzalna slovnica". Ta omogoča otrokom, da se tako hitro učijo jezika – pravzaprav že od začetka vedo, kako so jeziki strukturirani, ker jim geni posredujejo vednost o tem, katere jezikovne konstrukcije so sprejemljive in katere ne.

Sam se s to teorijo, po kateri je jezik izključno človekova zmožnost, ne strinjam – brani mi moj evolucionizem. Jezik daje ljudem očitno veliko preživetveno prednost. Z rabo jezika lahko oddajamo

Govorite po pasje?

ali prejemamo življenjsko pomembne informacije o stanju sveta in naše bližnje okolice. Prav tako lahko skozi jezik posredujemo tisto, kar vemo o preteklih dogodkih, in celo naše napovedi glede tega, kaj naj bi se šele zgodilo. Preživetje je veliko lažje, če lahko posamezniki drug drugega obveščajo, kje je najti hrano in vodo, kje so opazili leve na preži ali odkod grozi nevarnost gozdnega požara. Z jezikom lahko tudi usklajujemo socialne izmenjave (z učeno besedo "interakcije") z drugimi člani skupine, pa najsi posamezniki organizirajo lov, varstvo za svoj zarod, iskanje potencialnega spolnega partnerja ali preprečevanje grozečega spopada z drugim posameznikom ali skupino.

Žival, ki se je evolucijsko uspešno prilagodila ali spremenila, ima skoraj v vseh primerih preprostejšo predhodno različico. Poglejte si čudoviti mehanizem, ki je ljudem omogočil, da so si ustvarili svet tehnologije – človekov palec! Ta palec je (soprstom) *nasproten*, kar pomeni, da se z njim lahko dotaknemo vrha kateregakoli soprsta. To nam omogoča, da spretno "rokujemo" z drobnimi predmeti in da si delamo orodje in ga uporabljamo. Ta posebnež med prsti se je prvič pojavil pri opicah – a tedaj je bil še štrceljček, ki ga v resnici ni bilo mogoče *oponirati*. Kakor so se različni primati razvijali v človekolike opice, pa se je podaljševal, tako da pri nekaterih primatih že doseže konico enega ali celo dveh nasprotnih prstov. Tako je mogoče najti dokaze, da se je človeški prst razvil iz bolj preprostih predhodnih oblik. Podobno je izredna letalska zmožnost ptic imela manj dovršene predhodnice. Davno je že tega, ko so živele neptice (t.i. pterodaktili), ki so se znale premikati v zraku. To resda ni bilo pravo letenje, ampak je šlo zgolj za neke vrste jadranje z omejenim obsegom nadzora. A letalska zmožnost ptic je vendarle samo naprednejša in bolj kompleksno razvita različica preprostejše zmožnosti plavanja ali jadriranja po zraku. Pridana je le še zmožnost vzleta s kakršnekoli površine in hotenega spreminjanja višine.

Najpomembnejše in najbolj uporabne zmožnosti izkazujejo takšno ali drugačno obliko nenehnega spreminjanja skozi evolucijske eone. Chomsky in drugi, ki nečloveškim živalim odrekajo jezikovno zmožnost, nam ponujajo teorijo, kakršni biologi pravijo "nadebudna spaka". Gre za čudežen dogodek, v katerem muhava mutacija povsem po naključju oblikuje bistveno izboljšano žival: to je torej evolucionistična verzija "božje roke".

Pri tovrstnih pojasnilih ostajam v zadregi. Evolucija je dokaj podobna široki cesti, po kateri popotujejo vrste. Spremembe v smeri so zgolj postopne, kajti na preostrem ovinku bi hitra vozila